

AZ ÁLLAM SZEREPE A TÁRSADALMI INNOVÁCIÓ TERÜLETÉN

Cseh Gergely

egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Államtudományi Intézet, Közigazgatási Jogi Tanszék
3515 Miskolc, Miskolc-Egyetemváros, e-mail: jogcseh@uni-miskolc.hu

Paulovics Anita

egyetemi tanár Miskolci Egyetem, Államtudományi Intézet, Alkotmányjogi Tanszék
3515 Miskolc, Miskolc-Egyetemváros, e-mail: jogani@uni-miskolc.hu

Absztrakt

A társadalmi innováció napjainkra a társadalom jólétének fontos mozgatórugójává vált. A hagyományos innováció - mely korábban alakult ki - elsősorban profitorientált, szereplői a for-profit szervezetek, bár másodlagosan társadalmi hatásokat is eredményez. A társadalmi innovációnak ugyanakkor elsődleges célja a társadalmi problémák megoldása, a társadalom jólétének növelése, melynek megvalósításában az állami szervek, elsősorban a közigazgatás területi-helyi szervei működhetnek hatékonyan közre. Az állam közjogi eszközökkel képes befolyásolni az állampolgári részvétel fokozását a döntéshozatalban, a környezetvédelmi szempontok érvényesítését, vagy akár a digitális szolgáltatások hatékonyságát. E területen már történtek előrelépések, de az állami-közjogi eszközök alkalmazását mind a jogalkotásban, mind pedig a közigazgatás hatékonyabb működtetésében fokozni és finomítani kell a jövőben.

Kulcsszavak: innováció, innovációs elméletek, társadalmi innováció, jó gyakorlatok

Abstract

Today, social innovation has become an important driver of society's well-being. Traditional innovation, which has developed in the past, is primarily for-profit, with actors for for-profit organizations, although it also results in social impacts. At the same time, the primary goal of social innovation is to solve social problems, increase the well-being of society, and state bodies, especially the territorial and local bodies of public administration, can contribute effectively to its implementation. The state is able to influence the increase of civic participation in decision-making, the enforcement of environmental aspects, or even the efficiency of digital services by public law instruments. Progress has already been made in this field, but the use of state-public instruments needs to be stepped up and refined in the future, both in legislation and in a more efficient public administration.

Keywords: innovation, innovation theories, social innovation, good practices

1. Az innováció hagyományos értelemben

A társadalmi innováció intézményének elemzéséhez az innováció hagyományos fogalmából kell kiindulni. A gazdasági és társadalmi haladással összefüggésben megállapítható, hogy valamiféle új elgondolástól függ, amely a fennálló helyzet a "status quo" tehetetlenségével szemben lép fel, a fejlődés érdekében. Innovációról akkor beszélhetünk, ha az új elképzelés sikeresen kerül bevezetésre, azaz egy kreatív ötlet csak akkor válik hasznos innovációvá, ha a gyakorlatban sikeresen kerül alkalmazásra.

Különbséget kell tenni a találmány és az innováció között. A találmány egy új termék vagy eljárás első megjelenése, míg az innováció annak gyakorlatban történő alkalmazása [1].

Különbséget szokás tenni járulékos, illetve radikális innováció között. Az innováció többségében járulékos fejlesztés, melynek során az ötletet valamiféle új modellben alkalmazzák már meglévő termékeknel, szolgáltatásoknál, vagy szervezeti folyamatok esetében. A radikális innováció viszont megváltoztatja a termék, szolgáltatás, folyamat jellegét [2].

Az innováció jelentőségének megnövekedését elsősorban az indokolja, hogy globalizálódó világunkban olyan szervezetekre van szükség, amelyek képesek választ adni az újabb és újabb kihívásokra. A magánszektorban a globális piacon az új piaci szereplők megjelenésének "fenyegetése" folyamatosan jelen van. A közszektorban folyamatos az igény a hatékonyság növelésére. Ezért a kormányok célja megfelelően kezelni a jobb életminőséggel kapcsolatos igényeket, ami viszont többnyire költséges. Az innovációt lényegében minden szervezetben az motiválja, hogy tudják, amennyiben nem képesek az innovációra, akkor arra mások lesznek képesek: új szereplők fognak megjelenni, akik azután veszélyeztethetik a korábbiak létét [3].

Fontosnak tartjuk kiemelni azt, hogy bár az innováció nagyon költséges lehet - például egy új gyógyszer kifejlesztése hozzávetőlegesen 800 millió dollárba kerül - az új ötletek ugyanakkor sok esetben kis költséggel is megvalósíthatóak a gazdaság számos területén. A biztosítótársaságok, vagy a bankok folyamatosan keresik az új ötleteket, lehetőségeket azért, hogy kényelmesebbé tegyék a szolgáltatásaikat, a farmok új vetőmagokat használnak annak érdekében, hogy növeljék a termést. Ez sok esetben nem jár magas költséggel. Innovációra a közszolgáltatások területén is szükség van, az egészségügyben, a közlekedésben vagy az oktatásban [4].

2. Kihívások

Az innováció pozitív hatása mellett nem hagyható szó nélkül az, hogy komoly kihívásokat is eredményez. Kihívást jelenthet az egyén számára: bizonytalanságot, félelmet, aggodalmat. Ennek leküzdése érdekében a szervezeteknek elő kell mozdítaniuk az elkötelezettségét és bizalmát. Az innováció kihívásokat jelent a szervezetek számára is. A különféle szervezeteknek keresniük kell olyan új lehetőségeket, amelyek képesek növelni a kapacitásukat, amely biztosítja hosszú távú, folyamatos fennmaradásukat folyamatosan változó világunkban. Ez a szervezetek számára néha szükségessé teszi olyan új ötletek alkalmazását, amelyek veszélyeztethetik meglévő sikeres gyakorlatukat [5].

A szervezetek az innovációt többnyire más szervezetekkel együttműködve végzik. Az innováció leggyakrabban regionális vagy nemzeti szinten jelenik meg. A gazdaságban és a közszektorban a legfontosabb tényező az információhoz és a tudáshoz való hozzáférés. Azinnovációhoz a szervezeteknek több tényezőre van szükségük: munkaerőre, tőkére, technológiára és azokra a felhasználási módszerekre, melyek segítségével céljaikat meg tudják valósítani.

3. Innovatív szemléletmód

A szakirodalomban van olyan álláspont, mely szerint a 18-ik századtól végbement valamennyi gazdasági növekedés az innovációnak tulajdonítható [6]. Marx is foglalkozott az innováció kérdésével, de elsősorban annak negatív következményeit hangsúlyozta.

Christopher Freeman és Carlota Perez bemutatták, hogy az ipari forradalmat követően elterjedt új technológiák komoly szerkezeti változásokat eredményeztek az iparban és a társadalomban, sőt, az ahhoz kapcsolódó jogi és pénzügyi keretrendszerben, az oktatási és képzési rendszerben is. Új képességek, képzettségek, újfajta vezetési rendszer, új nemzeti és nemzetközi műszaki normák,

standardok kialakítása vált szükségessé [7]. Friedlich List szerint egy nemzet jólétét a szellemi tőke eredményezi: az ötletekkel rendelkező emberek ereje. Alfred Marshall 1890-ben azt írta, hogy a tudás a gazdaság számára a legerősebb motor a termelés növeléséhez [7]. Marshall 1919-ben megjelent "Industry and Trade" című munkájában elismerte, hogy a megelőző néhány évtizedben a nagyvállalatok egyre meghatározóbbá váltak a fejlett országokban [8].

Joseph Schumpeter az, akit napjainkban a téma legnagyobb hatású gondolkodójaként tartanak számon. Schumpeter szerint az innováció "a teremtő rombolás elszabadult orkánja" [9]. Álláspontja szerint az innováció alkotó jellegű és hasznos, amely újfajta iparágakat, foglalkoztatottságot és jólétet eredményez, ugyanakkor destruktív lehet a meglévő cégek, termékek, szakmák vonatkozásában. Schumpeter szerint az innováció folyamatos verseny a túlélésért. Az innovációra példaként az új termékeket, újfajta termelési eljárásokat, az új piacok megteremtését és újfajta üzleti szervezési modellek alkalmazását említette. Schumpeter az innovációt úgy definiálta, mint a "meglévő források új kombinációját" [10].

Adam Smith szerint a tudáson alapuló, specializált termelést a gyakorlati tapasztalat oldaláról is meg kell erősíteni a legnagyobb haszon elérése érdekében [11]. A szakemberképzés, a különféle mérési és kísérleti technológiák fejlődése nagymértékben növeli azaz innováció hatékonyságát [12].

Schumpeter álláspontja szerint az innováció eredményei lehetnek pozitívak és negatívak egyaránt. Egyrészt jólétet és munkalehetőségeket teremthet, másrészt hátrányos következményei is lehetnek. Azok az országok és régiók, amelyek nem olyan innovatívak mint versenytársaik lemaradnak. Az innovációval szinte párhuzamosan a környezetvédelmi problémák is növekednek. Az innovációt tehát véleményünk szerint nem teljesen, vagy legalábbis nem minden esetben lehet egyértelműen pozitív folyamatnak tekinteni, vagy legalábbis csak akkor, ha minden szempontból kellő körültekintéssel kerül bevezetésre egy innovatív megoldás. Az is igaz ugyanakkor, hogy ha egy innovatív megoldás bevezetése nem járna kockázattal, akkor bárki könnyen meg tudná valósítani. Ebben az esetben a versenytársakkal szembeni haszna is kisebb lenne. Összességében úgy gondoljuk egy innovatív megoldás bevezetésénél fontos, hogy a bizonytalan következmények figyelembevétele a lehető legszélesebb körű tapasztalaton alapuljon.

4. Szervezeti innováció

A szervezeti innovációnak három módozata van: 1. a szervezetek felépítési módja és az innovativitás közötti kapcsolat, 2. az innováció mint a szervezet keretében folyó tanulás és tudásteremtés folyamata, 3. a szervezetek képességének javítása a változásokhoz és az alkalmazkodáshoz. Ennek ellenére a szervezeti innovációnak nincs egységes fogalma. A különböző tudományos munkák különféle szempontból írják le a szervezet és az innováció közötti kapcsolatot [13].

Mowery hangsúlyozza, hogy az ipari innovációs folyamatban a különféle szervezeti szereplők és a közöttük lévő kapcsolatrendszer jelentősen megnövekedett [14]. Cégek, egyetemek, kormányzati laboratóriumok, ipari szereplők komplex hálózata alakult ki, különösen a gyorsan fejlődő területeken, mint a számítógép, vagy a gyógyszerfejlesztések [15].

5. A társadalmi innováció

A társadalmi innováció egy összetett tevékenységi folyamat, amely egy társadalmi probléma újító, fejlesztő megoldására irányul. „A társadalmi innováció fogalmi megközelítései eltérőek, jelenleg sincs egységesen elfogadott definíciója.” [16] „A szerzők egy része a közösségi jólétre, más része pedig a társadalmi kihívások új vagy újszerű megoldására helyezi a súlyt...” [17]

A hazai szakirodalomban a társadalmi innováció általánosan elfogadott fogalma a következő: „A társadalmi innováció új vagy újszerű válaszokat ad egy közösség problémáira azzal a céllal, hogy növelje a közösség jólétét.” [18] A társadalmi innovációk célja a legtöbb eshetőségre kiterjedő nézőpontok bevezetése, amelyeket általánosan a társadalom életminősége látható, érzékelhető mértékben növekszik.

5.1. Társadalmi innováció szintjei és innovátorai

A társadalmi innovációnak négy szintjét különböztetjük meg:

- mikro (szervezeti, esetünkben önkormányzati) szint,
- mezo (települések, járási, megyei, regionális) szint,
- makro (nemzeti) szint és
- globális szint. [19]

A társadalmi innováció négy szintje között szoros összefüggés figyelhető meg. Az Európai Unió tudatosan forrásokat csoportosított a Horizont 2020 program keretében a társadalmi innováció fejlesztésére. Ezt a globális kezdeményezést kell a tagállamoknak saját rendszerükre vetítve kibontani (makro). A mezo szintű innováció tervezést segíti az Európai Unión belül a NUTS rendszer kialakítása. A globálisan kialakított stratégiába minden apró – lehetőleg minden mikro szintű – kezdeményezésnek, tervnek, projektnek illeszkednie kell. Jól látható, hogy az állampolgárok igényeinek kielégítése és jólétének növelése a cél, amely végcél elérésében bármilyen szervezet, vagy akár egy önkormányzat/járási hivatal is tevékenyen részt tud venni.

Fontos tényező, hogy kik, mely szervezetek azok, akik az újdonságokat bevezetik, kipróbálják. Ők az innovátorok. A különböző szintekhez kapcsolódóan különböző szintű innovátorok különíthetők el. A társadalmi innováció innovátorai a következők: helyi önkormányzatok, kormányzati szervek, üzleti szektor szereplői (vállalkozók, társaságok), K+F+I helyek, civil szervezetek, hálózatok, háztartások [20]. „Ebben a vonatkozásban tehát több-szereplős, mint a „hagyományos” (természettudományi) innovációs kör érintettjei.” [21]

5.2. A társadalmi innováció indikátorai - hálózatosodás

A társadalmi innováció indikátorai olyan eredmények, amelyek arra engednek következtetni, hogy a társadalmi innovációs folyamat valamilyen eredményt produkált.

A társadalmi innovációs folyamatnak három indikátorát nevesíthetjük (input-, output- és hatás indikátorok), továbbá szükséges megemlíteni a társadalmi innovációs képességét, amely – megléte esetén – az inputokból outputokat „farag”.

A fent említett indikátorokat a következőkkel jellemezhetjük.

„A lehetséges input indikátorok az intézményrendszerhez, a telephelyi tényezőkhöz, a humán feltételekhez és a közösség, ill. a vizsgált település (térség) aktivitásához kapcsolódnak. Ilyen indikátorok lehetnek: a civil szervezetek száma, a vállalkozások száma, a korfa, az iskolai végzettség, a pályázati-, szociális aktivitás, stb. [22]. Ha megvizsgáljuk ezeket a tényezőket, akkor látható az, hogy ezek elengedhetetlenek a társadalmi innovációs folyamat sikeres lebonyolítása érdekében [23]. Az innováció számára inkább biztosít megélhetési terepet egy lendületes, több felsőfokú végzettségű szakembert foglalkoztató szervezet, ami nyitott az új ötletekre, mint egy olyan, ahol a pályázat szótól a dolgozókat „kirázza a hideg”. Az utóbbi szervezet esetében a társadalmi innovációs képesség meg sem jelenik.

Az output indikátorok a következők lehetnek: elnyert pályázatok száma, lehívott forrás nagysága, közfoglalkoztatottak száma, szociális ellátásban részesülők száma, munkanélküliségi ráta, szenvedélybetegségben élők száma, stb.” Az input és az output indikátorok – településtől függően – erősebb, vagy gyengébb korrelációs kapcsolatban állnak egymással”. [24] Ha megvizsgáljuk az output indikátorokat, kiemelhetjük azt, hogy az inputként meghatározott bemeneti tényezők eredményesek tudnak lenni a társadalmi innovációs képesség felhasználásával. A társadalmilag innovatívabb szervezet nagyobb és jobb kibocsátási eredményeket tud produkálni.

A hálózatosodás fontos tendencia a társadalmi innováció területén. A hálózatosodás nem csak az közigazgatási szervek egymás közötti viszonyát, hanem a közigazgatás civil szervezetekkel, közigazgatási háttérintézményekkel vagy gazdasági társaságokkal való kapcsolatát is lényegesen befolyásolja [25]. Fontos kérdés, hogy milyen kompetenciák szükségesek a hálózatosodáshoz? A szakirodalom négy területet határozott meg, amelyek növelik a hálózati kompetenciák fokát, amely által a hálózati társadalmi innováció sikeresebb lesz: belső erőforrások elérhetősége, emberi erőforrás menedzsment hálózat orientáltsága, nyitott szervezeti kultúra és kommunikációs rendszerek összekapcsolása. „A szervezet elérhető belső erőforrásai közül a fizikai, pénzügyi, emberi és információs adottságok azok a hatótényezők, melyek növelhetik annak hálózati potenciálját. Az emberi erőforrás vonatkozásában annak mennyiségi és minőségi megléte, a kiválasztás és a képzés bír kiemelt jelentőséggel. A kommunikációs struktúrán belül a formális és informális információáramlási csatornák határozzák meg a hálózati aktivitást. A szervezeti kultúra fontossága a szervezeten belüli és az innovációs kapcsolatok kialakításában és működtetésében rejlik.” [26] Ezen kompetenciák erősödése és erősítése által a szervezeti eredmények hatékonyabban megvalósulhatnak, a közigazgatási szervek feladatellátása pedig produktívabbá válhat.

Az eredmények számbavétele után meg kell vizsgálni, hogy a folyamat milyen hatással jár. Olyan hatásra van szükségünk, amely által a társadalom életminősége, jóléte is javul. Lássuk tehát a hatás indikátorokat: jövedelmi viszonyok, születéskor várható élettartam, iskolázottság, nagycsaládok aránya, nyilvántartásba vett bűncselekmények száma, ökológiai lábnyom, stb. [27]. A hatás indikátorok kapcsán rögzíthetjük azt, hogy ezek a hatások nem minden esetben pozitívak. Folytatva a korábbi példát, ha több a pályázó, az elnyert pályázat és a lehívott forrás, akkor a jövedelmi viszonyok várhatóan növekedni fognak, ami visszafordíthatja a munkanélküliségi mutatókat. Azonban a kivitelezés során az ember ökológia lábnyoma mélyebb lesz. Visszaigazozható tehát, hogy a hatás indikátorok is erősebb vagy gyengébb korrelációs kapcsolatban állnak a többi indikátorral.

5.3. Jó gyakorlatok a társadalmi innováció terén

A társadalmi innováció kapcsán fontos annak gyakorlati megvalósulása, azaz a szervezeti megoldásai.

A társadalmi innováció megjelenhet a civil szférában, költségvetési szerveknél – önkormányzatoknál és for profit szervezeteknél egyaránt.

A for profit szerveknél való megjelenés a leginkább közismert. A vállalati társadalmi felelősségvállalás (a továbbiakban: CSR (Corporate Social Responsibility) fogalmát az Európai Unió a következőképpen definiálja: „olyan elgondolás, amely alapján a vállalatok önkéntesen szociális és környezeti szempontokat érvényesítenek üzleti tevékenységükben és a partnereikkel fenntartott kapcsolatokban. Noha a vállalati társadalmi felelősséget a vállalatoknak kell érvényre juttatniuk, a kormányok támogatói szerepet tölthetnek be szakpolitikai intézkedések és szabályozások révén.”[28] A fogalomból két fontos elemet kell kiemelnünk, egyrészt az önkéntességet, másrészt pedig a szociális és környezeti szempontokat. Másként fogalmazva az adott vállalatokat senki nem kényszeríti rá, hogy

valamilyen szociális vagy környezeti célkitűzést megfogalmazzanak saját maguk számára, ez a vállalat saját döntésén múlik, ugyanakkor gyakori.

A civil szervezetek esetében is megjelenik a társadalmi felelősségvállalás, azonban a gazdasági társaságoknál jóval kisebb mértékben. Ennek legfőbb oka valószínűleg az, hogy számos civil szervezet adományokból tartja fenn magát, a társadalom irányába így kevésbé képes támogatásokat nyújtani. Számos civil szervezet tevékenysége terjed ki olyan társadalmi problémára, amelyet kevesen támogatnak, de egy vagy több civil szervezet ezt megteszi. Példa lehet erre, amikor télen a hajléktalanoknak, mélyszegénységben élőknek meleg ételt osztanak. Megállapítható tehát, hogy a civil szervezetek már működési céljuk meghatározásakor tesznek egy társadalmi felelősségvállalást, azaz kiválasztanak egy, vagy több társadalmilag elhanyagolt területet, amelyben megpróbálnak segítséget nyújtani.

A társadalmi innováció területén harmadik szereplőként említhetők a költségvetési szervek, önkormányzatok. Bár jelenleg az a szféra az, amely a másik kettőhöz képest kevesebbet nyújt a társadalmi innováció terén, mégis találhatunk itt is pozitív példákat. Ilyen lehet „a helyi hatóságok kötelezettsége a gyermekek napközbeni ellátása, ennek a támogatása szolgáltatással, melyet a szülők vehetnek igénybe.”[29]

Az önkormányzatok jó gyakorlatára több külföldi országban is van példa, ilyen Amersfoort holland város önkormányzata. Amersfoort önkormányzata bevonta az állampolgárokat is a városfejlesztésbe [30], ezáltal egy alulról felfelé építkező önkormányzati fejlesztést valósítottak meg. Ilyen állampolgári részvétellel történő városfejlesztési projekt volt az Erzsébet kórház lebontása és a helyén park kialakítása. A projektbe bevont civilek kaptak elkülönített költségvetést a megvalósításhoz, és az átláthatóság biztosítása érdekében egy külön honlapra folyamatosan feltöltötték a dokumentációkat.

6. Összegzés

Kutatómunkánk összegzéseként arra a megállapításra jutottunk, hogy az innováció klasszikus fogalma sokat változott, és napjainkra elvezetett a társadalmi innováció terminológiájának megjelenéséhez. Tény, hogy kezdetben az innováció a gazdasági fejlődést volt hivatott előmozdítani, azonban számos új szempont jelent meg. Azt a következtetést is levontuk, hogy az innováció mindig is hatással volt a társadalomra, hiszen például egy új termék, vagy eljárás bevezetése növelte a foglalkoztatottságot, ami hozzájárult a társadalmi jólét növeléséhez. A társadalmi innováció mégis különbözik – bár szorosan összefügg – a klasszikus innováció fogalmától, mert a társadalmi innováció kifejezett célja a társadalom jólétének növelése. A társadalmi innováció ebből adódóan gazdasági szempontból nem, vagy legalábbis nem feltétlenül jár gazdasági nyereséggel. Ebből adódik az a további következtetés, hogy a társadalmi innovációban a for profit szervek mellett fontos szerepet játszanak az állami központi és területi-helyi szervei, valamint a civil szervezetek is.

Kutatásaink eredményeként arra a megállapításra jutottunk, hogy az innováció a jövőben akkor lehet sikeres, ha a felmerülő ötleteket úgy sikerül alkalmazni, hogy azzal hozzájáruljanak a társadalmi jólét növeléséhez. Folyamatosan innovatív megoldások szükségesek ahhoz, hogy meg tudjunk birkózni napjaink társadalmat érintő problémáival, mint amilyen az éghajlatváltozás, továbbá jobb minőségű vízhez és élelmiszerhez jusson az emberiség, fejlesszük az egészségügyet és az oktatást, és képesek legyünk biztosítani az energiaforrások fenntarthatóságát. A jövőben az innováció sikere mindenekelőtt azon fog múlni, hogy az innovációba bekapcsolódó szervezetek képesek lesznek-e megfelelően előkészített és megfelelő információkon alapuló, komplex döntéseket hozni. Fontos követelménnyé kell válnia annak is, hogy a közigazgatás teljes vertikuma megfelelően legyen képes segíteni a társadalmi innováció kiterjesztését, növelését. Reményeink szerint igen, ehhez a támogatás megvan.

Az Európai Unió is egyre nagyobb jelentőséget tulajdonít a társadalmi jólét növelésének. Ennek érdekében kiemelten támogatja a társadalmi innovációt. Ezt bizonyítja, hogy a Horizont 2020 program keretében három fő pillérre kívánják helyezni a hangsúlyt, amelyek közül a társadalmi innováció kapta a legmagasabb támogatást. A Horizont 2020 keretében a program teljes költségvetésének 38 %-át társadalmi kihívást jelentő kérdések megoldására kívánják fordítani, ami magasabb támogatás, mint míg a tudományos kiválóság, vagy az ipari vezető szerep megerősítésére szánt támogatási részarány.[31]

7. Köszönetnyilvánítás

A cikkben ismertetett kutató munka az EFOP-3.6.1-16-2016-00011 jelű „Fiatalodó és Megújuló Egyetem – Innovatív Tudásváros – Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése” projekt részeként – a Széchenyi 2020 keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Irodalom

- [1] Faberger, J.: *What is innovation?* In: Oxford Handbook of Innovation. (Szerk. Faberger, J., Mowery, D. C., Nelson, R. R.) Oxford University Press, Oxford, 2004., p. 5.
- [2] Dodgson, M., Gann, D.: *Innovation. Very short Introduction.* Oxford University Press, Oxford, 2010., p. 13. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199568901.001.0001>
- [3] Dodgson, M., Gann, D.: *Innovation. Very short Introduction.* Oxford University Press, Oxford, 2010., p. 15. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199568901.001.0001>
- [4] Dodgson, M., Gann, D.: *Innovation. Very short Introduction.* Oxford University Press, Oxford, 2010., p. 16. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199568901.001.0001>
- [5] Dodgson, M., Gann, D.: *Innovation. Very short Introduction.* Oxford University Press, Oxford, 2010., p. 17. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199568901.001.0001>
- [6] Dodgson, M., Gann, D.: *Innovation. Very short Introduction.* Oxford University Press, Oxford, 2010., p. 18. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199568901.001.0001>
- [7] Dodgson, M., Gann, D.: *Innovation. Very short Introduction.* Oxford University Press, Oxford, 2010., p. 20. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199568901.001.0001>
- [8] Lazonick, W.: *The innovative firm.* In: Oxford Handbook of Innovation. (Szerk. Faberger, J., Mowery, D. C., Nelson, R. R.) Oxford University Press, Oxford, 2004., p. 31.
- [9] Lazonick, W.: *The innovative firm.* In: Oxford Handbook of Innovation. (Szerk. Faberger, J., Mowery, D. C., Nelson, R. R.) Oxford University Press, Oxford, 2004., p. 31.
- [10] Fagerberg, J.: *The innovation theorist Joseph Schumpeter.* In: Oxford Handbook of Innovation. (Szerk. Faberger, J. et al.) Oxford University Press, Oxford, 2004., p. 6.
- [11] Smith, A.: *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations.* Modern Library Edition, New York, 1937., p. 8.
- [12] Pavitt, K.: *The Production of Scientific and Technological Knowledge.* In: Oxford Handbook of Innovation. (Szerk. Faberger, J., Mowery, D. C., Nelson, R. R.) Oxford University Press, Oxford, 2004., p. 89.
- [13] Lam, A.: *Organizational Innovation.* In: Oxford Handbook of Innovation. (Szerk. Faberger, J., Mowery, D. C., Nelson, R. R.) Oxford University Press, Oxford, 2004., p. 140.
- [14] Mowery, D. C.: *"America's Industrial Resurgence? An Overview."* In US. Industry in 2000: Studies in Competitive Performance. National Academy Press, Washington D. C, 1999., p. 9.
- [15] Powell, A. W., Grodal, S.: *Network of Innovators.* In: Oxford Handbook of Innovation. (Szerk. Faberger, J., Mowery, D. C., Nelson, R. R.) Oxford University Press, Oxford, 2004., p. 58.

- [16] Kocziszky, Gy., Veresné, S. M., Balaton, K.: *A társadalmi innováció vizsgálatának tapasztalatai és fejlesztési lehetősége*, Vezetéstudomány, 6-7. sz. (2017) p. 16.
<https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.06.02>
- [17] Benedek, J., Kocziszky, Gy., Veresné, S. M.: *Új innovációs paradigma? Regionális társadalmi innovációs potenciál javításának lehetősége szakértői rendszer segítségével, lehetőségek és korlátok*. 2015 „Mérleg és Kihívások” IX. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Konferencia kiadvány (Szerk. Veresné Somosi, M.) Miskolci Egyetem, GTK, Miskolc, p. 249.
- [18] Kocziszky, Gy., Veresné, S. M., Balaton, K.: *A társadalmi innováció vizsgálatának tapasztalatai és fejlesztési lehetősége*, Vezetéstudomány, 6-7. sz. (2017) p. 16.
<https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.06.02>
- [19] Kocziszky, Gy., Veresné, S. M., Balaton, K.: *A társadalmi innováció vizsgálatának tapasztalatai és fejlesztési lehetősége*, Vezetéstudomány, 6-7. sz. (2017) p. 16.
<https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.06.02>
- [20] Kocziszky, Gy., Veresné, S. M., Balaton, K.: *A társadalmi innováció vizsgálatának tapasztalatai és fejlesztési lehetősége*, Vezetéstudomány, 6-7. sz. (2017) p. 16.
<https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.06.02>
- [21] Benedek, J., Kocziszky, Gy. Veresné, S. M. Balaton, K.: *Regionális társadalmi innováció generálása szakértői rendszer segítségével*, Észak – magyarországi Stratégiai Füzetek, XII. évfolyam 2. szám (2015) p. 9.
- [22] Benedek, J., Kocziszky, Gy. Veresné, S. M. Balaton, K.: *Regionális társadalmi innováció generálása szakértői rendszer segítségével*, Észak – magyarországi Stratégiai Füzetek, XII. évfolyam 2. szám (2015) pp. 11-12.
- [23] Benedek, J., Kocziszky, Gy. Veresné, S. M. Balaton, K.: *Regionális társadalmi innováció generálása szakértői rendszer segítségével*. Észak – magyarországi Stratégiai Füzetek, XII. évfolyam 2. szám (2015) p. 12.
- [24] Benedek, J., Kocziszky, Gy. Veresné, S. M. Balaton, K.: *Generating and Measuring Regional Social Innovation*. Club of Economics in Miskolc 2016. TMP Vol.12., Special Issue, pp. 19.
<https://doi.org/10.18096/TMP.2016.02.02>
- [25] Kocziszky, Gy., Veresné, S. M.: *A társadalmi innováció hálózatalapú megközelítése*. 2017 „Mérleg és Kihívások” X. Nemzetközi Tudományos Konferencia, (Szerk. Veresné Somosi, M.) Miskolci Egyetem, GTK, Miskolc, p. 49.
- [26] Kocziszky, Gy., Veresné, S. M.: *A társadalmi innováció hálózatalapú megközelítése*. 2017 „Mérleg és Kihívások” X. Nemzetközi Tudományos Konferencia, (Szerk. Veresné Somosi, M.) Miskolci Egyetem, GTK, Miskolc, p. 52.
- [27] Benedek, J., Kocziszky, Gy. Veresné, S. M. Balaton, K.: *Regionális társadalmi innováció generálása szakértői rendszer segítségével*. Észak – magyarországi Stratégiai Füzetek, XII. évfolyam 2. szám (2015) pp. 14.
- [28] Vállalati társadalmi felelősségvállalás az EU-ban <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:c00019&from=HU> (2018.08.30.)
- [29] Kocziszky, Gy., Veresné, S. M., Balaton, K.: *A társadalmi innováció vizsgálatának tapasztalatai és fejlesztési lehetősége*, Vezetéstudomány, 6-7. sz. (2017) p. 18.
<https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.06.02>
- [30] Social Innovation In Cities http://urbact.eu/sites/default/files/03_socialinn-web.pdf (12018.09.01.)
- [31] Horizont 2020 program. <http://www.h2020.gov.hu/horizont2020-program> (2018.08.07.)